

Qarabağın musiqi dünyası

«Qarabağ» gözəldir. Onun keçilməz dağlarını, qayalarını, qalın və ayaq dəyməmiş meşələrini, dağ sellərini, şəffaf bulaqlarını Azərbaycan şairləri öz şeirlərində çox tərənnüm etmişlər.

Şuşa təkcə özünün gözəl təbiəti ilə deyil, yüksək, ahəngdar və poetik mədəniyyəti ilə şöhrət tapmışdır. Şuşanı əbas yerə musiqi və poeziyanın beşiyi adlandırmırlar. Demək olar ki, Azərbaycanın bütün məşhur oxuyanları və çalanları Şuşada doğulmuşlar.

Ölməz xalq şairi Səməd Vurğunun «musiqimizin beşiyi» adlandırdığı Şuşanın, bütünlükdə Qarabağ torpağının milli mədəniyyətimizə bəxş etdiyi nadir istedadlardan bir çoxu musiqi tariximizə silinməz iz salmışdır.

Üzeyir Hacıbəyli

Azərbaycan bəstəkarı, musiqişünas alim, publisist, dramaturq, pedaqoq Üzeyir bəy Hacıbəyov müasir Azərbaycan professional musiqi sənətinin banisidir. Bəstəkar 1938-ci ildə SSRİ xalq artisti, 1945-ci ildə Azərbaycan EA-nın akademikli, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının rektoru, Azərbaycan EA-nın İncəsənət İnstitutunun direktoru olmuşdur.

Ü.Hacıbəyov 1908-ci ildə H.Z.Tağıyevin teatrında göstərilən "Leyli və Məcnun" operası ilə bütün müsəlman Şərqiində opera sənətinin əsasını qoymuşdur. 1909-1915-ci illərdə

"Şeyx Sənan", "Rüstəm və Söhrab", "Şah Abbas və Xurşudbanu", "Əslilə və Kərəm", "Harun və Leyli" muğam operalarını bəstələmişdir. 1943-cü ildə Peterburq Konservatoriyasında oxumuş, "Arşın mal alan" musiqili komediyasını burada yaratmışdır.

1921-ci ildə Azərbaycan Dövlət Türk musiqi məktəbi açılmış və Üzeyir bəy onun ilk direktoru olmuşdur. 1931-ci ildə Azərbaycan Radio Komitəsi yanında ilk notlu xalq çalğı alətləri orkestri təşkil etmişdir. Orkestrin repertuarına M.Qlinka, V.Motsart, F.Şubert və başqalarının əsərləri ilə yanaşı, bəstəkarın bu orkestr üçün bəstələdiyi "Çahargah" və "Şur" fantaziyaları da daxil idi.

1937-ci ildə Azərbaycan Opera və Balet Teatrında ilk dəfə tamaşaya qoyulan "Koroğ-

lu" operası onun yaradıcılığının zirvəsini təşkil etmişdir. Ü.Hacıbəyov 1945-ci ildə yazılmış SSRİ Dövlət Himninin musiqi müəllifidir.

Ü.Hacıbəyovun formaca milli, məzmunca beynəlmiləl musiqisi dünya musiqi mədəniyyətinin qızıl fonduna daxil olmuşdur. Onun "Arşın mal alan" musiqili komediyası dünyanın bir çox dillərinə tərcümə edilmiş və şöhrət qazanmışdır. O, dövrünün ən yüksək orden və medalları ilə təltif edilmişdir

Xan Şuşinski

Azərbaycan Respublikasının xalq artisti xanəndə Xan Şuşinski məşhur sənətkar İ.Abdullayevin şagirdi olmuşdur. Müstəsna istedadı, geniş diapazonlu, gur və məlahətli səsi, yüksək ifaçılıq mədəniyyəti sayəsində Xan Şuşinski hələ gənclik illərində şöhrət qazanmışdır. 1939-cu ildən Bakıda yaşamış və Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının solisti olmuşdur. O, 1944-cü ildə İrənin bir neçə şəhərində konsertlər vermişdir. Xanəndə "Şuşanın dağları", "Məndən gen gəzmə", "Ay gözəl" və s. mahnınları bəstələmişdir.

Azərbaycan xanəndəlik sənəti tarixində özünəməxsus məktəb yaratmış X.Şuşinskinin repertuarında "Mirzə Hüseyn" segahı, "Şahnaz", "Qarabağ şikəstəsi", "Kürd-Şahnaz", "Rəst", "Bayatı-Şiraz", "Qatar", "Çahargah", "Mahur", "Heyratı", "Şur" və s. muğamlar, bir çox təsniflər, mahnılar başlıca yer tutmuşdur. S. Qədimova, Ş.Ələkbərova, Ə. Əliyev, S.Şükürova, Y.Məmmədov, C.Əkbərov və başqaları onun məktəbinin davamçılarıdır.

Cabbar Qaryağdıoğlu

Azərbaycan musiqisinin yeni bir mərhələsi Cabbar Qaryağdıoğlunun adı ilə bağlıdır. Cabbar Qaryağdıoğlu milli mədəniyyət tarixində böyük xanəndə, məşhur musiqi xadimi və vokal sənətinin ən görkəmli nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Cabbarın bir musiqiyi kimi yetişməsində böyük qardaşı Maşadi Məhəmmadin böyük rolu olmuşdur. Cabbar Qaryağdıoğlu Sadıqov ilə birlikdə ilk dəfə Şuşada "Xandamirrovun teatr salo-

nu"nda təşkil olunmuş "Xeyriyyə gecəsi" ndə çıxış etmişdir. Azərbaycanın ilk "Şərq konserti" 1901-ci ilin yayında dramaturq Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin rəhbərliyi altında məhz burada yaranmışdır. Qaryağdıoğlunun Şərq konsertlərində və musiqili səhnəciklərdə müvəffəqiyyətli çıxışları onun şöhrətini geniş xalq kütlələri arasında daha da artırır. O, sözün əsl mənasında ustad sənətkar idi. Xanəndə bütün ömrü boyu doğma xalqın incəsənətinin inkişafı üçün çalışmışdır. Cabbar Qaryağdıoğlu klassik muğamlardan "Bayatı-Şiraz", "Orta mahur", "Çahargah", "Rəst", "Mirzə Hüseyn" segahının, ritmik muğamlardan "Simayi-şəms", "Mani", "Qarabağ şikəstəsi", "Arzabarı", "Əlşarı" kimi məşhur muğamların mahir ifaçısı idi.

Cabbar Qaryağdıoğlu iki oktava yarım səs diapazonuna malik müğənni idi. Onu lirik-dramatik tenor səsə aid etmək olar.

Cabbar Qaryağdıoğlu Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının ilk təşkilatçılarından biri olmuşdur. O, klassik musiqidən dərs deyərək, var qüvvəsini yeni musiqi kadrları, xüsusən də gənc xanəndələr yetişdirmək işinə həsr etmişdir.

Görkəmli xanəndə Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında və Radio Verilişləri İdarəsində uzun müddət solistlik etmiş, eyni zamanda Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında elmi-tədqiqat kabinəsinin məsləhətçisi olmuşdur.

Cabbar Qaryağdıoğlu xalq musiqisinin ən gözəl nümunələri olan təsnif və mahnıların toplanmasına xüsusi həssaslıqla yanaşmışdır. O, 1934-cü ildə 6 ay müddətində professor Bülbülün rəhbərlik etdiyi "Azərbaycan musiqisinin öyrənmə elmi kabinet"ə 220 xalq mahnısı, təsnif və 70-qədər xalq musiqi parçası vermişdir.

Azərbaycan musiqi tarixində heç bir xanəndə xalq musiqi yaradıcılığını Cabbar Qaryağdıoğlu kimi dərinəndən bilməmişdir. O, yaradıcılığının bütün mənası ilə klassik irsə bağlı olan bir sənətkar idi. Dünya musiqi aləmində Cabbar Qaryağdıoğlunun adı E.Karuzo, F.Şalyapın və B.Cilil kimi böyük müğənnilərlə yanaşı çəkilə bilər. Görkəmli yazıçı M.S.Ordubadı Qaryağdıoğlunu "Şərq musiqisinin böyük mütəxəssisi" adlandırmışdır.

Seyid Səsinli

Azərbaycanın məşhur xanəndəsi, görkəmli musiqi xadimi, pədaqoq Seyid Şuşinski SSRİ xalq artisti. Respublikanın əməkdar müəllimi kimi çox mələhətli bir səmə malik olmuşdur. Onun xanəndə kimi yetişməsində Cabbar Qaryağdıoğlunun böyük əməyi vardır. O zaman Tiflisdə təməşəyə qoyulan Ü.Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun" operasında, "O olmasın, bu olsun", "Arşın mal alan" musiqili komediyalarında müxtəlif rollar ifa etmişdir.

1913-1914-cü illərdə "Ekstrafon" aksioner cəmiyyəti tərəfindən Kiyevdə onun ifasında bir sıra muğamlar vala yazılmışdır. O, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının artisti olmuş, Konservatoriyada xanəndəlik sənətindən dərş demişdir. Xanəndə muğamdan-muğama və hətta ritmik muğama məharətlə keçməyi yaxşı bacarırdı. Müğənnilərdən H.Rzayeva, Y.Kələntərlı, Ə.Əliyev, R.Muradova, Z.Xanlarova, İ.Rzayev və başqaları onun yetirmələridir. Xanəndə İrənda və digər ölkələrdə qastrol səfərində olmuşdur. O, "Şərf nişanı" ordeni və medallarla təltif olunmuşdur.

Bülbül

Azərbaycan professional vokal sənətinin banisi, məşhur Azərbaycan müğənnisi, pədaqoq, ictimai xadim, SSRİ xalq artisti. Dövlət mükafatı laureatı, professor Bülbül musiqi sənətinin inkişafı tarixində silinməz iz qoymuşdur. O, xalq xanəndəliyindən opera müğənnisi, vokal sənəti müəllimi və alimədək geniş yaradıcılıq yolu keçmiş, dünya vokal sənəti təcrübəsində əvəzi olmayan fenomenidir. O, spesifik Şərq məktəbindən Avropa vokal məktəbinə keçmiş ilk vokalçı olmuş, Azərbaycan milli muğam oxuma sənətinin ən yaxşı üsullarını rus və Avropa vokal məktəbi ilə birləşdirərək Azərbaycanda yeni oxuma məktəbi yaratmış, Zaqafqaziya, Orta Asiya, Yaxın və Orta Şərq ölkələri xalqlarının oxuma sənətinə səmərəli təsir göstərmişdir.

Bülbül vokal sənətində musiqi tədrisi və elmi-tədqiqat prosesinin zirvəsinə yüksəlmiş

ilk azərbaycanlı professorudur. Dahi sənətkar 50 ildən artıq bir müddət ərzində səhnəni tərk etməmiş, yüksək professional sənətkarlığı ilə milyonlar təməşəçi və dinləyici alqışları ilə müşəyiət olunmuşdur.

Bütün ömrü boyu xalqa, vətəne ihlamlı xidmət etmək nümünəsini Bülbül ölməz sənəti ilə sübut etmişdir.

Xalq yazıçısı, akademik Mirzə İbrahimov öz məqalələrinin birində yazmışdır: "Bülbül sözün tam mənasında, böyük, ölməz sənətkardır. Onun qranit heykəli xalqın ürəyindədir".

Sadıqcan

Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində müstəsna xidmətləri olan sənətkarlardan biri də tarzun Sadıqcanıdır. O, kiçik yaşlarında müğənniliklə məşğul olmuş, lakin 18 yaşında ikon səsi batdığından əvvəlcə tütək, ney və kamança, daha sonralar isə tar çalmağa başlamışdır. Professor Bülbülün yazdığına görə, Mirzə Sadıqın tar müəllimi şuşalı tarzun Əlişəgər olmuşdur.

Gənc Sadıqın adı hər yənda- Azərbaycanda, Gürcüstanda və İrənda Hacı Hüstü, Məşədi İsi, Keştazlı Həşim, Mirzə Məhəmməd, Həsən, Əbdülbaqi (Bülbülcan) və Cabbar Qaryağdıoğlu kimi görkəmli xanəndələrlə yanaşı çəkilmişdir.

Sadıqcana qədər tarı adət üzrə diz üstündə qoyub əylərk çalardılar. Sadıqcan bu primitiv qaydanı ləğv edib tarın tarixində ilk dəfə onu sinə üzərində olınde tutaraq çalmağa başlamışdı. Sadıqcan 5 simli tara 6 sim də əlavə edərək onun sayını 11-ə çatdırmışdır. Professor Şəşə Qənezaşvili yazır ki, "Sadıq tara 8 sim əlavə etmişdir. Bunlar " Re" və "Sol" səsləniir".

Zülfü Adıgözəlov

Azərbaycan vokal sənətinin inkişafında Zülfü Adıgözəlovan xidmətləri böyükdür. Xanəndə öz təkrarolunmaz sənəti ilə dinləyicilərin qəlbinə oxşadıyı, onların istək və arzularını tərənnüm etdiyinə görə

onu sadəcə "Zülfü" deyə çağırırlar. O, uzun müddət Cabbar Qaryağdıoğlu və Müslüm Maqomayevlə birgə çalışmışdır. Xalq musiqisini geniş yaymaq üçün o, uzun müddət Qurban Pirimov, Paşa Əliyev, Hacı Məmmədov, Əliəğa Quliyev, Məmmədəğa Muradov, Qulam Qasimov, Sərvor İbrahimov kimi tarzunlrlə dostluq və əməkdaşlıq etmişdir.

Zülfü Adıgözəlov təkcə xanəndəlik sənəti ilə məşğul olmamışdır. O, 1929-1932-ci illərdə Mirzə Fətəli Axundov adına Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olmuş, bir sıra rollarda müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdir.

Azərbaycanda görkəmli xanəndə kimi tanınan Zülfü "Azərbaycanfilm" studiyası tərəfindən "Səbuhi", "Bakılılar" və "Kəndilər" filmlərinin çəkilişinə dəvət olunmuşdur. Bu məşhur filmlərdə onun mələhətli səsi eşidilir. Zülfünün səsi qrammofon vallarına da yazılmışdır.

Zülfü öz təkrarolunmaz sənəti, qəbilyyəti ilə insana dərin hisslər, böyük fikirlər aşılamaqla insanda bədii həyəcan oyadır.

Əfrasiyab Bədəlbəyli

Azərbaycan bəstəkarı, dirijor, musiqişünas, Azərbaycan Respublikasının xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəyli Leningrad Konservatoriyası nəzdində musiqi məktəbini bitirmişdir. 1930-cu ildən ömrünün sonuna kimi Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının dirijoru olmuşdur. Repertuarında Qərbi Avropa, rus, Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri əsas yer tutmuşdur.

Ə. Bədəlbəyli milli Azərbaycan baleti "Qız qalası"nın, "Xalq qəzəbi", "Söyüdlər ağlamaz" operalarının və simfonik poemaların müəllifidir. Bir çox dram təməşələrində musiqi bəstələmişdir. O, Azərbaycan musiqisinin təbliğatçısı və görkəmli publisist idi. Keçmiş İttifaqın bir neçə orden və medalları ilə təltif edilmişdir.

Niyazi

Azərbaycan dirijoru, bəstəkar, SSRİ xalq artisti, dirijorların Ümumittifaq bəxşinin laureatı, Ü.Hacıbəyov adına Azər-

baycan Dövlət mükafatı və Beynəlxalq "Nəru" mükafatı laureatları Niyazi (Tağızadə - Hacıbəyov) bir neçə yerdə musiqi təhsili almış və Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının aspiranturasında oxumuşdur. Onun musiqiçisi kimi formalaşmasında əsasən Ü.Hacıbəyovun böyük rolu olmuşdur.

Niyazi Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin təşkilində fəal iştirak etmiş, fasilələrlə orkestrin bədii rəhbəri və dirijoru olmuşdur. O, həmçinin Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının dirijoru, direktoru, bədii rəhbəri və baş dirijoru, 1961-ci ildə isə Leningrad Opera və Balet Teatrının baş dirijoru olmuşdur. Milli musiqinin təbliğində Niyazinin rolu böyükdür. O, bir çox xarici ölkələrdə qastrollarda olmuş, dövrünün ən yüksək mükafatlarından bir neçəsini ləyiq görülmüşdür.

Fikrət Əmirov

Görkəmli bəstəkar F.Əmirov 1947-ci ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının bədii rəhbəri, 1956-59-cu illərdə Opera və Balet teatrının direktoru olmuşdur. Onun "Sevil" operası, "Nizami" simli simfoniyası, "Şur", "Kürd ovşanı" simfonik muğamları dövrünün ən güclü əsərlərindən sayılmışdır.

F.Əmirov 1965-ci ildə SSRİ xalq artisti fəxri adına ləyiq görülmüş, bir çox mükafatlarla, orden və medallarla təltif edilmişdir. O, instrumental konsert janrında yazan ilk Azərbaycan bəstəkarlarındanıdır. Azərbaycan musiqi folklorunu dərinədən duyan bəstəkarın əsərləri milli musiqiyə xas intonasiya və ritmlərlə zəngindir. Onun xüsusilə simfonik muğamları Niyazi, K.Rojdestvenski, A. Stokovski kimi məşhur dirijorların repertuarına daxil olmuş, keçmiş İttifaqın və ABŞ, Fransa, İngiltərə, Almaniya, Çexoslovakiya, Türkiyə, İraq, İsveç və digər xarici dövlətlərin konsert salonlarında səsləndirilmişdir.

Rəşid Behbudov

Bəstəkar, Respublikanın xalq artisti Rəşid Behbudov sənət erkan yaşla-

rından gəlmişdir. Atası Məcid Behbudovun yaradıcılığı onun sənətə gəlişinə güclü təsir göstərmişdir. Müğənninin çəkildiyi "Arşın mal alan" filmi dünyanın 130 ölkəsində yayılmışdır. Onu məşhurlaşdıran sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən biri də 57 dildə mahnılar ifa etməsi olmuşdur. Rəşid Behbudov həmişə sənət xadimlərindən Ü. Hacıbəyovun, Q. Qarayevin, F. Əmirovun, C. Verdinin, Puççininin, F. Muxtarovanın, Ş. Ələkbərovanın, V. Mustafazadənin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmişdir. Onun minlərlə valları təkcə keçmiş SSRİ-də deyil, hətta Çində, Amerikada və İranda yayılmışdır. Dünyanın əksər ölkələrində onun yaradıcılığına hörmətlə yanaşırlar.

Sənətkar keçmiş SSRİ-nin Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatları laureatı, Beynəlxalq müsabiqələr laureatı, Azərbaycanın xalq artisti, Dövlət, "Stalin" mükafatları laureatı, Dağıstan xalq artisti, Gürcüstan əməkdar incəsənət xadimi kimi fəxri adlara layiq görülmüş və 25 il keçmiş SSRİ Ali Sovetinin deputatı olmuşdur. Onun fəxri adlarını, orden və medallarını saymaqla qurtarmaq olmur. Dünyanın 100-dən çox ölkəsində qastrol səfərlərində olmuşdur.

Müğənni bu sənətdən başqa bir peşə tanımadı. Vaxtilə yaratdığı Mahnı Teatrının təmirindən sonra açılışını görmək onun yarımçıq qalan arzularından idi.

◆ Süleyman Ələsgərov

Süleyman Ələsgərov 1948-ci ildə Ü. Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Bəstəkar Musiqi texnikumunun direktoru, İncəsənət İdarəsinin rəisi, Radio komitəsində bədii rəhbər, Musiqili Komediya Teatrında direktor və baş dirijor, Konservatoriyada müəllim və kafedra müdiri olmuşdur.

2 simfoniya, 4 simfonik poema, 6 kantata, tar və orkestr üçün 3 konsert, 200-dən artıq mahnı, romans, marşlar, süitlər müəllifidir. Əməkdar incəsənət xadimi (1959), xalq artisti (1974), Dövlət mükafatı laureatı (1967), professor (1976), "Şərəf nişanı" ordeni və medallarla təltif olunmuşdur. O, Ü. Hacıbəyov

adına Bakı Musiqi Akademiyasının professoru və Şuşa filialının direktoru idi.

◆ Polad Bülbüloğlu

Polad Bülbüloğlunun sənət zirvəsində dolu-dolu yaşanmış, ona şan-şöhrət gətirmiş fəal yaradıcılıq illəri, dillər əzbəri saysız-hesabsız mahnıları, ciddi simfonik əsərləri, ekran və teatr musiqisi, kino aktyorluğu təcrübəsi durur.

Polad Bülbüloğlu populyarlığın insana verdiyi ən istənilən bəhrələrini əldə etmişdir. Dünənəndək yeni əsərlərin, televiziya və studiya çalışmalarının, konsertlərin, qastrol səfərlərinin hayacanı içərisində keçən zamanı indi strateji düşüncə tərzini və qəti idarəçilik iradəsi, peşə erudisiyası ilə bərabər, beynəlxalq və diplomatik bacarığı, gərgin iş rejiminə dözümlü istəyən bir yaşam tərzini əvəz olunub. O, "Türksöy" beynəlxalq təşkilatının 3 dəfə baş direktoru seçilmiş, bir neçə Akademiyanın həqiqi üzvü olmuşdur.

Polad Bülbüloğlu öz nəğmələri haqda belə deyir: "Nəğmələrimin yaradılmasının yalnız bir səbəbi var, o da insandır, onun əməlləridir, məhəbbəti və kədəridir, mübarizəsi və yaratmaq əzmidir".

◆ Fərhad Bədəlbəyli

Bəstəkarın musiqiçi ailəsində anadan olmasını təbii hesab etmək olar. 16 yaşından professional səhnəyə gələn pianoçu Ü. Hacıbəyov başda olmaqla bütün sənət korifeylərinin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirir. O, əsasən C. Qireşvenin, K. Son-Sansın və T. Quliyevin əsərlərini ifa etmişdir.

Fərhad Bədəlbəyli SSRİ xalq artisti fəxri adına layiq görülmüş və bir neçə beynəlxalq müsabiqələrin laureatı olmuşdur. O, Fransanın "Ədəbiyyat və incəsənət kovaleri" ordeni ilə təltif edilmiş, dünyanın bir çox ölkələrində qastrol səfərlərində olmuşdur. Hal-hazırda Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru vəzifəsində çalışır.

● Şəbnəm BABAŞOVA